

MUREN BOUWEN

Politiek van angst en afscherming
in de Europese Unie

Samenvatting

Auteurs: Ainhoa Ruiz Benedicto · Pere Brunet

SAMENVATTING

Op 9 november 1989 viel de Berlijnse Muur. Velen hoopten dat het begin zou zijn van een nieuw tijdperk van samenwerking en openheid over grenzen heen. De Duitse President Horst Koehler die het einde van de Muur vierde, sprak van een "bouwwerk van angst" vervangen door een "plaats van vreugde", waardoor de mogelijkheid ontstond van een "coöperatief mondiaal bestuur waar iedereen baat bij heeft". Dertig jaar later lijkt het tegenovergestelde te zijn gebeurd. Er worden overal angsten, zowel echte als imaginaire, opgevoerd die een toename van xenofobie voeden en een veel gevaarlijkere ommuurde wereld creëren voor vluchtelingen op zoek naar veiligheid.

Dit rapport onthult dat de lidstaten van de Europese Unie en de Schengenzone sinds de jaren '90 bijna 1000 kilometer muren, meer dan vijf keer de totale lengte van de Berlijnse Muren¹, hebben gebouwd om te voorkomen dat ontheemde mensen naar Europa migreren. Deze fysieke muren gaan vergezeld van nog langere 'maritieme muren', patrouilles op de Middellandse Zee, en 'virtuele muren', grenscontrolesystemen die proberen mensen te stoppen van het reizen naar of binnen Europa en bewegingen te controleren. Europa heeft zichzelf gedurende dit proces verandert in een fort dat mensen van buiten uitsluit en dat steeds meer surveillance- en militaire technologieën inzet. Dat heeft ook gevolgen voor mensen binnen de muren.

Dit rapport probeert te bestuderen en te analyseren wat de reikwijdte van de fortificatie van Europa is, alsmede de ideeën en narratieven waarop dit is gebouwd. Het onderzoekt de muren van angst, opgestookt door xenofobe partijen die in populariteit zijn toegenomen en die bovenmatige invloed uitoefenen op Europees beleid. Het onderzoekt ook hoe het Europese antwoord is gevormd in de context van de periode na de aanslagen van 11 september 2001, door een uitdijend veiligheidsparadigma, gebaseerd op securitarisering van sociale problemen. Dit heeft Europees beleid getransformeerd, van een meer sociale agenda naar één die draait om veiligheid, waarbinnen migratie als een bedreiging van de staatsveiligheid wordt gezien. Ten gevolge hiervan wordt migratie benaderd met traditionele veiligheidsmaatregelen: militarisme, controle en surveillance.

Helaas is de reactie van Europa geen geïsoleerd gebeuren. Staten over de hele wereld beantwoorden de grootste globale veiligheidsproblemen met muren, militarisering en het zich isoleren van andere staten en de rest van de wereld. Dit heeft een in toenemende mate vijandige wereld gecreëerd voor mensen die vluchten voor oorlog en politieke vervolging.

De fundamentele van 'Fort Europa' gaan terug naar het Schengenakkoord van 1985, dat meer vrijheid van beweging binnen de grenzen van de EU vastlegde, maar ook meer controle op de externe grenzen eiste. Dit model vestigde het idee van een veilige binnenkant en een onveilige buitenkant.

---

1. Deze bestonden uit 45 kilometer muur tussen West- en Oost-Berlijn en 145 kilometer muren rondom West-Berlijn.

Opeenvolgende Europese veiligheidsstrategieën van na 2003, gebaseerd op het Amerikaanse 'Homeland Security'-model, hebben de grens tot een element dat lokale en globale veiligheid verbindt gemaakt. Als gevolg hiervan werd het Gemeenschappelijke Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU steeds meer gemilitariseerd, en werd migratie steeds meer als een bedreiging gezien.

Fort Europa werd verder uitgebreid door een politiek van externalisering van grensmanagement naar derde landen, die overeenkomsten tekenden om grenscontroles op te voeren en gedepoteerde migranten toe te laten. De grens is dus getransformeerd tot een groter en wijder geografisch concept.

DE MUREN EN BARRIÈRES

- Dit onderzoek schat dat de lidstaten van de Europese Unie en de Schengenzone bijna 1000 kilometer aan muren op hun grenzen hebben gebouwd sinds de jaren negentig, om het binnenkomen van ontheemde mensen te voorkomen.
- De praktijk van het bouwen van muren heeft een enorme groei doorgemaakt, van twee muren in de jaren '90 tot 15 in 2017. In 2015 was sprake van de grootste toename – het aantal muren steeg van vijf naar twaalf.
- Tien van de 28 lidstaten van de EU (Spanje, Griekenland, Hongarije, Bulgarije, Oostenrijk, Slovenië, het Verenigd Koninkrijk, Letland, Estland en Litouwen) hebben grensmuren tegen migratie gebouwd. Met uitzondering van Bulgarije en het Verenigd Koninkrijk maken zij ook deel uit van de Schengenzone.
- Eén land dat geen lid is van de EU, maar wel tot de Schengenzone behoort, heeft een muur om migratie te voorkomen gebouwd (Noorwegen). Een ander land (Slowakije) heeft interne muren voor raciale segregatie gebouwd. In totaal zijn nu dertien muren gebouwd op de grenzen of binnen de Schengenzone.²
- Twee staten, allebei lid van de EU en de Schengenzone (Spanje en Hongarije), hebben twee grensmuren gebouwd om migratie te controleren. Twee andere landen (Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk) hebben muren gebouwd op grenzen met andere Schengenlanden (respectievelijk Slovenië en Frankrijk). Eén land buiten de EU, maar op de zogenaamde Balkanroute (Macedonië), heeft een muur gebouwd om migratie tegen te gaan.
- Interne controles binnen de Schengenzone, gereguleerd en genormaliseerd door de Schengen Borders Code van 2006, zijn van een uitzondering naar de politieke norm verheven, waarbij migratiebeheersing en politieke evenementen (zoals toppen, grote demonstraties en bezoeken van hoogwaardigheidsbekleders) als rechtvaardiging worden opgevoerd. In 2006 waren er

---

2. De muren aan de grenzen op Cyprus en in Noord-Ierland vallen hierbuiten, die zijn gebouwd voorafgaand aan de onderzochte periode.

slechts controles aan drie interne grenzen, in 2017 ging het om twintig. Dit is illustratief voor de expansie in het inperken en monitoren van bewegingen van mensen.

- De zee, met name de Middellandse Zee, biedt meer barrières. Deze analyse toont aan dat van de acht belangrijke maritieme operaties van de EU (Mare Nostrum, Poseidon, Hera, Andale, Minerva, Hermes, Triton en Sophia) geen enkele een exclusief mandaat heeft voor het redden van mensen. Al deze operaties hebben, of hadden, als algemeen doel het bestrijden van criminaliteit in grensgebieden. Slechts aan één (Mare Nostrum) namen ook humanitaire organisaties deel, maar deze werd vervangen door operatie Triton van Frontex (2013–2015), die zich met name richtte op het vervolgen van grensgerelateerde criminaliteit. Bij een andere operatie (Sophia) wordt direct samengewerkt met een militaire organisatie (NAVO) met een mandaat gericht op het vervolgen van hen die mensen via migratieroutes vervoeren. Een analyse van deze operaties laat zien dat de manier waar hiermee wordt omgegaan soms gelijk is aan de manier waarop vluchtelingen behandeld worden, geframed als veiligheidsproblemen.
- Er is ook een toenemend aantal 'virtuele muren' die proberen verplaatsingen van mensen te controleren en monitoren. Dit heeft, vooral sinds 2013, geleid tot een uitbreiding van programma's die dit moeten inperken (VIS, SIS II, RTP, ETIAS, SLTD en I-Chekit) en biometrische data verzamelen. De data die zo verzameld wordt wordt opgeslagen in de EURODAC database, die gebruikt wordt voor analyses om nieuwe richtlijnen en patronen op te stellen. EUROSUR wordt ingezet als surveillancesysteem voor grensgebieden.

FRONTEX: DE GRENSWACHTEN AAN DE MUREN

- Het Europees Grens- en Kustwachtagentschap (Frontex) speelt een belangrijke rol in het hele proces van uitbreiding van Fort Europa en voert ook samenwerking met derde landen uit via 'Joint Operation Coordination Points'. Het budget van Frontex is in deze periode de pan uitgerezen, stijgend van 6,2 miljoen euro in 2005 naar 302 miljoen in 2017.
- Een analyse van het Frontex-budget toont een groeiende betrokkenheid in deportaties aan. Het budget hiervoor is gegroeid van 80.000 euro in 2005 naar 53 miljoen euro in 2017.
- Deportaties door Frontex schenden vaak de rechten van asielzoekers. Door overeenkomsten met derde landen, komen asielzoekers terecht in staten die mensenrechten schenden, democratisch zwak zijn of slecht scoren op het gebied van menselijke ontwikkeling (Human Development Index).

MUREN VAN ANGST EN DE INVLOED VAN UITERST RECHTS

- Uiterst rechts heeft de publieke opinie gemanipuleerd om irrationele angsten voor vluchtelingen op te wekken. Deze xenofobie bouwt mentale muren in mensen op, die vervolgens fysieke muren gaan eisen. De geanalyseerde data laat een verontrustende stijging in racistische meningen zien in de afgelopen jaren, waardoor het percentage stemmen voor Europese partijen met een xenofobe ideologie stijgt en hun groeiende politieke invloed gefaciliteerd wordt.
- In 28 EU-lidstaten kunnen 39 politieke partijen aangeduid worden als extreemrechtse populistten, die op enig moment in hun geschiedenis tenminste één parlementaire zetel (in het nationaal of Europees parlement) hebben bezet. Op het moment van schrijven van dit rapport (juli 2018), kenden tien lidstaten (Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Finland, Frankrijk, Nederland, Hongarije, Italië, Polen en Zweden) xenofobe partijen met een sterke parlementaire vertegenwoordiging. Ze haalden meer dan een half miljoen stemmen in verkiezingen sinds 2010. Met uitzondering van Finland hebben deze partijen hun vertegenwoordiging versterkt. In sommige gevallen, zoals in Duitsland, Italië, Polen en Zweden, is sprake van een alarmerende groei. Zo won de *Alternative für Deutschland* 94 zetels in de verkiezingen van 2017, terwijl ze in 2013 nog helemaal niet vertegenwoordigd was. In Polen won *Recht en Rechtvaardigheid* (PiS) 235 zetels in de verkiezingen van 2015 (een toename van 49%). En in Italië groeide *Lega Nord* van 18 zetels in 2013 naar 124 zetels in 2018.
- Onze studie concludeert dat, in negen van de tien staten, extreemrechtse partijen een hoge mate van invloed op het migratiebeleid van de regering hebben, zelfs als ze een minderheid in het parlement hebben. In vier landen (Oostenrijk, Finland, Italië en Polen) leveren deze partijen ministers voor de nationale regering. In vijf van de overige zes landen (Duitsland, Denemarken, Nederland, Hongarije en Zweden) is een toename van xenofobe invloeden geconstateerd. Zelfs middenpartijen lijken het prima te vinden het discours van xenofobe partijen over te nemen om een deel van de kiezers te winnen in plaats van de ideologie van deze partijen aan te vallen en een alternatief discours gebaseerd op mensenrechten naar voren te brengen. Op deze manier wordt de positie van radicale en racistische partijen versterkt zonder enige noemenswaardige inspanning. In het kort bevestigt ons rapport de opkomst van extreemrechts en zijn invloed op het Europese migratiebeleid. Dit heeft geresulteerd in securitarisering en criminalisering van migratie.

De mentale muren van angst zijn onlosmakelijk verbonden met de fysieke muren. Racisme en xenofobie legitimeren geweld in de grensgebieden van Europa. Deze ideeën versterken de collectieve verbeelding van een veilige 'binnenkant' en een onveilige 'buitenkant', terugvallend op het middeleeuwse concept van een fort. Ze versterken ook territoriale machtsdynamieken, waardoor de afkomst van een persoon één van de factoren is geworden die haar/zijn bewegingsvrijheid bepaalt.

Op deze manier zijn in Europa structuren en discoursen van geweld opgebouwd, die ons afleiden van een politiek die mensenrechten verdedigt en samenleven en gelijkwaardigheid, ook tussen regio's, bevordert.

CONCLUSIE

De landen van de Europese Unie benaderen migratiestromen en vluchtelingen met het bouwen van muren, het op slot gooien van grenzen, surveillance, monitoring en het tegenhouden van mensen.

Al dit beleid wordt gelegitimeerd en versterkt door een groei in xenofobe en racistische politiek, die structureel geweld dat mensen als 'illegaal' en een bedreiging voor onze veiligheid behandelt consolideert.

In plaats van zich te richten op humanitaire manieren om met grote hoeveelheden migranten om te gaan en het aanpakken van structurele problemen van globaal geweld en economische ongelijkheid, hebben ze ervoor gekozen sociale, politieke en fysieke muren op te werpen, met als argument dat deze onveiligheid en terreur in Europa zullen voorkomen,

Het resultaat is de voortzetting van een Fort Europa bestaande uit versterkte externe grenzen en de constructie van fysieke en virtuele grenzen door heel Europa en aangrenzende landen. Het is een fort gebouwd op fundamente van racisme en ongelijkheid, waar verplaatsingen als verdacht worden gezien en waar de 'anderen' een bedreiging vormen. Het is een verontrustende trend, en één die in de huidige politieke omgeving onstopbaar lijkt. Het is echter de moeite waard ons te herinneren dat iets meer dan dertig jaar geleden de Berlijnse Muur evenzo permanent en onoverkoombaar leek. Toch stond schijnbaar uit het niets een populaire massabeweging op, die de muur omver wierp en decennia van communistische heerschappij beëindigde. Een soortgelijke beweging is nu nodig om de muren van deze tijd neer te halen. Muren mogen makkelijk en politiek opportuun te bouwen zijn, een toekomst voor Europa die gebaseerd is op muren is uiteindelijk een onmenselijke en kille toekomst die enkel de belangen van een paar rijken dient. We hebben een hoopvolle toekomst nodig, waarin niemand illegaal is en waarin bestaansmiddelen eerlijk gedeeld worden.

**Stop
Wapenhandel**

Lees ons volledige rapport (Engels) op:
www.centredelas.org/en/buildingwalls

Met de steun van:

